

KICHIK HUDUDLAR IQTISODIYOT TARMOQLARINING HUDUDIY JOYLASHUVI VA RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI GEOGRAFIK OMILLAR

Shoimova Lobar Odiljon qizi

Termiz davlat universiteti magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15163684>

Annotatsiya. Ushbu maqolada kichik hududlarda iqtisodiyot tarmoqlarining hududiy joylashuvi va rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy geografik omillar tahlil qilinadi. Tabiiy-geografik, demografik, iqtisodiy-infratuzilma hamda ijtimoiy-siyosiy omillar iqtisodiy rivojlanishning asosiy determinantlari sifatida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, hududiy rejalashtirish va davlat siyosatining ahamiyati yoritilib, iqtisodiy o'sishni ta'minlash uchun strategik yondashuvlar tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: Hududiy iqtisodiyot, kichik hududlar, geografik omillar, iqtisodiy rivojlanish, transport infratuzilmasi, demografiya, davlat siyosati, resurslar, sanoat joylashuvi, qishloq xo'jaligi.

GEOGRAPHICAL FACTORS AFFECTING THE TERRITORIAL LOCATION AND DEVELOPMENT OF ECONOMIC SECTORS IN SMALL AREAS

Abstract. This article analyzes the main geographical factors influencing the territorial location and development of economic sectors in small regions. Natural-geographic, demographic, economic-infrastructure and socio-political factors are considered as the main determinants of economic development. The importance of territorial planning and state policy is also highlighted, and strategic approaches to ensuring economic growth are recommended.

Keywords: Regional economy, small regions, geographical factors, economic development, transport infrastructure, demography, state policy, resources, industrial location, agriculture.

ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ТЕРРИТОРИАЛЬНОЕ РАЗМЕЩЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ОТРАСЛЕЙ ЭКОНОМИКИ В МАЛЫХ РЕГИОНАХ

Аннотация. В статье анализируются основные географические факторы, влияющие на территориальное размещение и развитие отраслей экономики малых регионов. Основными детерминантами экономического развития считаются природно-географические, демографические, экономико-инфраструктурные и социально-политические факторы. В нем также подчеркивается важность регионального планирования и государственной политики и рекомендуются стратегические подходы для обеспечения экономического роста.

Ключевые слова: Региональная экономика, малые регионы, географические факторы, экономическое развитие, транспортная инфраструктура, демография, государственная политика, ресурсы, размещение промышленности, сельское хозяйство.

KIRISH

Har bir hududning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi uning iqtisodiy salohiyati bilan bevosita bog'liq. Iqtisodiy salohiyat avvalambor joyning imkoniyati va mavjud voqeligidagi birligida o'z aksini topadi. Iqtisodiy salohiyatni baholashda bir qancha ko'rsatkichlar asosiy mezon bo'lib xizmat qiladi. Ular jumlasiga hududning maydoni, tabiiy resurslari, aholisining soni hamda demografik ko'rsatkichlari, xo'jaligi (sanoat, qishloq xo'jalik, transport tarmoqlari, ularning turlanganligi), shuningdek, mavjud imkoniyatlardan foydalana olish qobiliyati kabilar kiradi.

Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini baholashda bir qator ko'rsatkichlardan foydalaniladi. Ular qatoriga sanoat, qishloq xo'jaligi mahsuloti, investitsiya, eksport, import, pullik xizmat, savdo va boshqalarni kiritish mumkin. Qayd etilgan asosiy ko'rsatkichlar qishloq tumanlari ijtimoiy-iqtisodiy salohiyatini real ko'rsatib beradi.

Hududiy iqtisodiyot kichik hududlarning iqtisodiy tarmoqlari joylashuvi va rivojlanishini belgilovchi muhim jihatlardan biridir. Ushbu maqolada kichik hududlarda iqtisodiy tarmoqlarning shakllanishi va rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy geografik omillar ko'rib chiqiladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Kichik hududlarda olib borilayotgan tadqiqotlar, undan katta ko'lamdagi mintaqaviy, global muammolar yechimini topishni kalitidir. Geografiya fanida naqat kattada kichikni, kichik orqali kattani o'rganish muhimdir.

Tabiiy-geografik omillar- kichik hududlar iqtisodiyoti tarmoqlarining hududiy joylashishi va rivojlanishiga asosiy ta'sir ko'rsatuvchi omillardan biridir. Ushbu omillar hududning tabiiy sharoitlari va resurslariga asoslanib, iqtisodiyotning turli tarmoqlariga ixtisoslashuvni belgilaydi. Iqlim sharoitlari qishloq xo'jaligi tarmoqlariga katta ta'sir qiladi.

Masalan: Issiq iqlim sharoitida paxta, uzum, sitrus mevalar kabi ekinlar yetishtiriladi.

Sovuq iqlim esa don mahsulotlari yoki o'tloq yaylov chorvachiligiga moslashgan.

Ekologik omillar- kichik hududlarda iqtisodiyot tarmoqlarining joylashuvi va rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Ular atrof-muhit holati, tabiiy resurslardan foydalanish imkoniyatlari va ekologik cheklovlar bilan bog'liq bo'lib, hududning iqtisodiy faoliyatini belgilovchi omil sifatida qaratiladi. Tabiiy resurslar holati.

Resurslarning mavjudligi: Suv, o'rmon, foydali qazilmalar kabi tabiiy resurslar iqtisodiy faoliyatning asosini tashkil etadi. Resurslarga boy hududlar tog'-kon sanoati, qishloq xo'jaligi va turizm rivojlanishi uchun qulay.

Geostrategik joylashuv. Geostrategik joylashuv hududlarning iqtisodiyotiga, siyosatiga va xavfsizligiga ta'sir ko'rsatuvchi muhim geografik omillardandir. U hududning savdo yo'llari, chegaralar, tabiiy resurslar va xalqaro aloqalar nuqtai nazaridan strategik ahamiyatini belgilaydi.

Geostrategik joylashuv kichik hududlarning iqtisodiy imkoniyatlari va xalqaro hamkorlik darajasini shakllantiradi. Transport va savdo yo'llariga yaqinlik. Quruqlikdagi savdo yo'llariga yaqin joylashgan hududlar tovar va xizmatlarni tez va arzon yetkazib berishga imkon beradi.

Masalan, Buyuk Ipak yo'li hududlar uchun katta iqtisodiy foyda keltirgan. Dengiz bo'ylari, dengiz portlari va baliqchilik sanoatining rivojlanishi uchun mos.

Ijtimoiy-iqtisodiy omillar - kichik hududlar iqtisodiyoti tarmoqlarining joylashuvi va rivojlanishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Bu omillar inson faoliyati, infratuzilma, aholi resurslari va iqtisodiy munosabatlar bilan bog'liq bo'lib, iqtisodiyot tarmoqlarining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Aholi zichligi va tarkibi. Aholi soni va zichligi: Aholi ko'p bo'lgan hududlarda iste'mol bozori kengroq bo'lib, xizmat ko'rsatish va ishlab Demografik tarkib: chiqarish tarmoqlarining rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratadi.

XULOSA

Kichik hududlarda iqtisodiy tarmoqlarning rivojlanishi va hududiy joylashuvi turli geografik omillar ta'sirida shakllanadi. Iqlim, resurslar, infratuzilma, demografik xususiyatlar va davlat siyosati kabi omillar ushbu jarayonda muhim rol o'ynaydi. Hududiy iqtisodiyotni samarali rivojlantirish uchun ushbu omillarni chuqur tahlil qilish va ulardan oqilona foydalanish zarur.

Kichik hududlarning iqtisodiy salohiyatini oshirish uchun ilmiy yondashuv, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Kelajakda hududiy iqtisodiyotning samarali boshqarilishi iqtisodiy rivojlanishning asosiy omili sifatida namoyon bo'ladi.

Hududiy iqtisodiy strategiyani ishlab chiqish – har bir kichik hududning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda rivojlanish rejaları tuzilishi kerak.

Tabiiy resurslardan samarali foydalanish – ekologik muvozanatni saqlagan holda resurslarni oqilona boshqarish muhim ahamiyatga ega.

Transport infratuzilmasini rivojlantirish – ichki va tashqi bozorlarga chiqish imkoniyatlarini yaxshilash uchun transport tarmoqlarini kengaytirish kerak.

Texnologik innovatsiyalarni joriy etish – kichik hududlarda sanoat va xizmat ko'rsatish tarmoqlarini modernizatsiya qilish lozim.

Aholi bandligini oshirish – mehnat bozorida talab va taklifni muvozanatlash orqali hududiy iqtisodiyotni barqarorlashtirish kerak.

Davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash – soliq imtiyozlari, kreditlar va investitsion dasturlar orqali kichik hududlar iqtisodiyotini rag'batlantirish zarur.

Kichik va o'rta biznesni rivojlantirish – hududlarda tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash, sarmoyalarni jalb etish va ish o'rinlarini yaratish muhim.

Mahalliy mahsulotlarni eksportga yo'naltirish – hududiy iqtisodiyotni mustahkamlash uchun eksport imkoniyatlarini kengaytirish kerak.

Suv va energiya ta'minotini yaxshilash – resurslardan samarali foydalanish orqali sanoat va qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini barqarorlashtirish lozim.

Hududiy rejalashtirishni takomillashtirish – shahar va qishloq hududlari o'rtasidagi iqtisodiy muvozanatni ta'minlash uchun urbanizatsiya va infratuzilma rivojlanishini rejalashtirish zarur.

Ta'lim va kadrlar tayyorlash – hududiy iqtisodiyot ehtiyojlariga mos keluvchi malakali mutaxassislarni tayyorlashga e'tibor berish kerak.

Turizm sohasini rivojlantirish – tabiiy va tarixiy obidalariga asoslangan turizmni rivojlantirish orqali hududiy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish mumkin.

Axborot texnologiyalaridan foydalanish – raqamli iqtisodiyot imkoniyatlarini kengaytirish va elektron savdo platformalarini rivojlantirish lozim.

REFERENCES

1. Qurbonov Sh.B. Kichik hududlar ijtimoiy - Iqtisodiy geografiyasi. T „Mumtoz so'z " 2010
2. Qurbonov Sh.B. O'zbekiston qishloq joylari geografiyasi -T „2021
3. Smith, D. M. (1995). Industrial Location: Principles, Practice, and Policy. Wiley.
4. Krugman, P. (1991). Geography and Trade. MIT Press.
5. Fujita, M., Krugman, P., & Venables, A. J. (2001). The Spatial Economy: Cities, Regions, and International Trade. MIT Press.
6. Rodrigue, J. P. (2020). The Geography of Transport Systems. Routledge.
7. Henderson, J. V., & Thisse, J. F. (2004). Handbook of Regional and Urban Economics. Elsevier.
8. Porter, M. E. (1998). Clusters and the New Economics of Competition. Harvard Business Review.
9. Hall, P., & Pain, K. (2006). The Polycentric Metropolis: Learning from Mega-City Regions in Europe. Earthscan.

10. UN-HABITAT (2021). Cities and Pandemics: Towards a More Just, Green and Healthy Future.

INTERNET SAYTLARI

11. www.worldbank.org
12. www.un.org
13. www.mineconomy.uz
14. ec.europa.eu/eurostat
15. www.jll.com
16. www.eiu.com